

Міністерство аграрної політики України

*Вісник Харківського
національного технічного
університету сільського
господарства імені
Петра Василенка*

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

ВИПУСК 72

*Рішенням Президії ВАК
України від 15.12.2004 року
Вісник ХНТУСГ
включений до Переліку
фахових видань з
економічних наук*

Харків – 2008

УДК 346.54:338.432

ББК 65.32-18

В 53

Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 72. – Харків: ХНТУСГ, 2008 р. – 458 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. Протокол № 10 від 26.06.2008 р.

Редакційна колегія: МАЗОРЕНКО Д.І., чл.-кор. УААН, к.т.н., проф. (відповідальний редактор); АМБРОСОВ В.Я., чл.-кор. УААН, д.е.н., проф.; АМОСОВ О.Ю., д.е.н., проф.; АНТОНЕНКО Л.А., д.е.н., проф.; БЕЛЕБЕХА І.О., д.е.н., проф.; БОГОМОЛОВ О.В., д.т.н., проф.; ВОЙТОВ В.А., д.т.н., проф.; ЗАВГОРОДНИЙ О.І., д.т.н., проф.; ЗАЙКА П.М., академік УААН, д.т.н., проф. (заступник відповідального редактора); ІВАНОВ М.І., д.т.н., проф.; КРАСНОБАЄВ В.А., д.т.н., проф.; ЛЕБЕДЕВ А.Т., д.т.н., проф.; МАЗНЄВ Г.Є., к.т.н., проф.; МАНЧИНСЬКИЙ Ю.О., д.т.н., проф.; МАРЕНИЧ Т.Г., д.е.н., проф.; МІРОШНИК О.В., к.т.н., доц.; НАУМЕНКО О.А., к.т.н., проф.; ПАСТУХОВ В.І., д.т.н., проф.; ПЕРЦЕВИЙ Ф.В., д.т.н., проф.; ПРАХОВНИК А.В., д.т.н., проф.; РИЖКОВ В.Г., д.е.н., проф.; САВЧЕНКО П.І., д.т.н., проф.; САНДОМИРСЬКИЙ М.Г., к.т.н., проф.; САХАРАВИЧ В.Д., д.т.н., проф.; СИЧОВ І.П., д.т.н., проф.; СІДАШЕНКО О.І., к.т.н., проф.; СКОБЛО Т.С., д.т.н., проф.; СОЛОШЕНКО О.В., к.с.-г.н., проф.; ТИЩЕНКО Л.М., д.т.н., проф.; ТУРЧЕНКО М.М., к.е.н., проф.; ФУРМАН І.О., д.т.н., проф.; ЧЕРЕНКОВ О.Д., д.т.н., проф.; ЧЕРЕПНЬОВ А.С., д.т.н., проф.; ШИНКАРЕНКО В.Г., д.е.н., проф.

Редакційна колегія випуску: АМБРОСОВ В.Я., чл.-кор. УААН, д.е.н., проф. (відповідальний редактор); АМОСОВ О.Ю., д.е.н., проф.; АНТОНЕНКО Л.А., д.е.н., проф.; БЕЛЕБЕХА І.О., д.е.н., проф.; РИЖКОВ В.Г., д.е.н., проф. (заступник відповідального редактора); МАЗНЄВ Г.Є., к.т.н., проф. (відповідальний секретар); МАРЕНИЧ Т.Г., д.е.н., проф.; ТУРЧЕНКО М.М., к.е.н., проф.; ШИНКАРЕНКО В.Г., д.е.н., проф.

Адреса редакції:

61002, м. Харків, вул. Артема 44, тел. (057)716-4168, (057)716-41-54

Засновник – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 8315 від 16.01.2004р.

© Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

2. Грідчина М.В. Управління фінансами акціонерних товариств: Навч. посіб. – К.: А.С.К., 2005. – С. 233 – 244.

3. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 290-325.

4. Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти. Финансы корпораций: теория, методы и практика. Пер.с англ. – М.: ИНФРА – М, 2000.

УДК 631.11:658.155

ЗАСТОСУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО РОЗРАХУНКУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Ходаківська А.О., асистент, Полтавська державна аграрна академія

Висвітлено основні аспекти застосування внутрішньогосподарського розрахунку в сільськогосподарських підприємствах.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Внутрішній економічний механізм підприємства – це система економічних методів та важелів, що, по-перше, забезпечує зовнішні зв'язки підприємства і створює відповідні умови отримання доходу, по-друге, сприяє розвитку виробничих відносин усередині підприємства [1, с. 30]. У першому випадку його принципи цілком визначаються особливостями господарського механізму суспільства (домінуючою формою власності на засоби виробництва, існуючими системами ціноутворення, оподаткування, планування тощо), а в другому випадку – особливостями виробничих відносин у підприємстві.

Структура внутрішнього економічного механізму включає в себе: організаційно-економічну систему або формування вертикальних зв'язків між підрозділами та адміністративним центром і горизонтальних зв'язків між окремими підрозділами; систему внутрішньогосподарського ринку; систему планування діяльності підрозділів; систему контролю й оцінки діяльності підрозділів; систему матеріальної відповідальності підрозділів; мотиваційний механізм [1, с. 30].

Як вважає М.Г. Тютюнник [2, с. 121], аграрні підприємства та їх виробничі підрозділи свою діяльність повинні здійснювати на принципах самостійності, ініціативності, вільної конкуренції, ризику

та дотримання економічних і соціальних вимог.

Система внутрішньогосподарського ринку — це механізм економічних (товарно-грошових) відносин, які забезпечують ефективне функціонування підприємства на основі економічного інтересу внутрішньогосподарських підрозділів в кінцевих результатах діяльності.

В основі системи внутрішньогосподарського ринку лежать внутрішні ціни. Вони являють собою умовно-розрахункові ціни, за якими підрозділи передають один одному товари або надають послуги.

Планування діяльності підрозділів здійснюється шляхом установлення основних показників виробничо-господарської діяльності підрозділів та базується на прогресивних нормах матеріальних, трудових і грошових витрат. Залежно від завдань, які вирішують ті чи інші підрозділи, застосовуються такі показники, які найбільшою мірою стимулюють досягнення високих результатів.

Система контролю й оцінки діяльності підрозділів дає змогу визначити причини відхилень, місце їх виникнення і вжити відповідних заходів щодо усунення недоліків і поширення позитивних результатів. Система оцінки діяльності визначає ті підрозділи, які найраціональніше використовують економічні важелі в організації своєї діяльності та забезпечують зростання результативності функціонування підприємства в цілому.

Встановлення матеріальної відповідальності підрозділів передбачає компенсацію збитків одного підрозділу за рахунок прибутку або собівартості іншого, з вини якого вони виникли.

Мотиваційний механізм високоякісної продуктивної праці спрямований на раціональне використання виробничих ресурсів, підвищення продуктивності праці, бездефектне виготовлення продукції, скорочення термінів освоєння виробництва нової конкурентоспроможної продукції. Як показують численні соціологічні дослідження, переважним є мотиваційний механізм праці, в якому схильність особистості до праці має більшу мотиваційну цінність, ніж спонукання до праці, а останнє — більшу цінність, ніж примушення до праці.

В умовах централізованого управління основними мотивуючими чинниками розвитку підприємства були план і наявність централізованих капіталовкладень. У ринковій економіці мотиви науково-технічного розвитку генеруються внутрішніми і зовнішніми чинниками виробничої системи: параметрами

виробничого процесу (якісними результатами процесу, рівнем соціальної організації та мотивації праці), параметрами ринкового середовища (конкурентоспроможність, прибуток, нові потреби), новими досягненнями науково-технічного прогресу, екологічними параметрами.

Мотиваційний механізм підприємництва спрямований на виживання та досягнення успіху в умовах конкуренції в коротко- і довгостроковому періодах. Функціонування цього механізму забезпечують мотиви конкуренції і кооперації при створенні нової продукції і технології, підприємницькі стратегії, мотиви підприємницького ризику, мотиви підприємницьких реакцій на зміну зовнішнього оточення, мотиви внутрішньофірмового підприємництва, які забезпечують гнучкість управління і сприйняття нововведень.

Таким чином, особливості кожної з наведених складових внутрішнього економічного механізму визначають характер діяльності підприємства як системи та створюють умови для досягнення поставлених цілей.

Як будь-яка система, внутрішній економічний механізм підприємства будується при дотриманні чітко визначених та науково обґрунтованих принципів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Після реформування агропідприємств власники наділені правом на землю та інші засоби виробництва, а це означає, що вони повинні забезпечувати ринок продукцією, дбати про прибуток та функціонувати на принципах комерційного госпрозрахунку [2, с. 122].

Одним із напрямів удосконалення обліку і контролю витрат у сільському господарстві було запровадження чекової форми контролю. Суть її полягає в тому, що на підставі нормативів використання ресурсів виробництва та їх вартісної (цінової) оцінки встановлювалися ліміти витрат в натуральному і грошовому виразі для здійснення виробничої діяльності в кожному виробничому підрозділі сільськогосподарського господарюючого суб'єкта. Протягом певного виробничого періоду проводиться контроль і аналіз виробничих витрат, підводяться підсумки, визначається економія і перевитрати, після чого проводиться матеріальне стимулювання працівників за економію витрат. Основна мета чекової форми контролю – підвищення контрольної функції обліку, посилення його аналітичності, оперативності за раціональним використанням ресурсів виробництва. Слід відмітити, що в деяких сільськогосподарських

господарюючих суб'єктах зберігся внутрішньогосподарський розрахунок, який забезпечує високу ефективність і конкурентоспроможність продукції сільського господарства саме через збереження даної системи обліку. При використанні чекової форми контролю виникають певні труднощі щодо обчислення госпрозрахункового доходу і відповідно системи матеріального стимулювання. Саме тому він здійснювався, як правило, економістами, а працівники бухгалтерії самоусунулися від цієї роботи, мотивуючи тим, що ведення такого обліку не закріплено законодавчо.

У 1987–1989 рр. в сільськогосподарських господарюючих суб'єктах освоюється орендний підряд як більш прогресивна форма організації внутрішньогосподарського розрахунку. Облік витрат виробництва, контроль за використанням засобів виробництва, взятих в оренду, за їх ресурсами здійснювався безпосередньо у виробничому підрозділі і зіставлявся із вартістю виробленої продукції, оціненої за внутрішньогосподарськими цінами. В умовах інфляційних процесів, значних коливань цін на ресурси виробництва, частой зміни рівнів оплати праці не можна було чітко визначити (прогнозувати) розрахункові та планово-облікові ціни. Виникла необхідність запровадження такого методу обліку витрат на виробництво продукції, який дозволяв би оперативно впливати на виробничий процес і забезпечувати ефективне ведення підприємницької діяльності відповідно до вимог ринкової економіки.

Проблемам структурної побудови виробництва і його управляючої системи великого значення надавали багато вітчизняних і зарубіжних дослідників. Так, професор Д.М. Фесенко вважає [3, с. 6], щоб забезпечити в умовах ринкової економіки економічне зростання кожного підприємства, зміцнити його фінансовий стан необхідно, по-перше, дійове керівництво діяльністю господарства, по-друге, впровадження системи внутрішньогосподарського контролю за роботою всіх його підрозділів.

Слід відмітити, що вищезгадані методи обліку сприяли розвитку методології і організації впровадження внутрішньогосподарського (управлінського) обліку [4, с. 25].

Цілі статті. Дослідити існуючі проблеми щодо застосування методів внутрішньогосподарського розрахунку в сільськогосподарських підприємствах України.

Виклад основного матеріалу. В останні роки значно активізувалися пошуки нових організаційних форм управління. Багато вчених все наполегливіше висловлюють думку про необхідність

створення єдиного органу управління на підприємствах і організаціях, здатного повністю охопити процес виробництва і забезпечити достатній вплив на його хід.

Поширюються нові організаційні структури управління, які сприяють концентрації сил і ресурсів на найважливіших напрямках підприємницької діяльності. Переваги віддаються так званим гнучким структурам, які формуються з числа високопрофесійних спеціалістів на тимчасовій основі.

Дослідження мотиваційних механізмів трудових колективів бригад, дільниць, цехів (середня групова оцінка особистих мотивів) на сільськогосподарських підприємствах доводять, що для колективів, де переважає мотиваційний механізм праці, характерні висока якість виготовлення продукції, перевиконання норм виробітку, задоволення працею, висока дисципліна та низька плинність кадрів.

Перехід всіх підприємств, в тому числі сільськогосподарських, на ринкові умови роботи вимагає організації системного контролю за виконанням виробничої програми по виробництву продукції, сумою виробничих витрат і фінансовими результатами діяльності підрозділів підприємства. Економічні взаємовідносини всередині підприємства формуються на основі строгого обліку і контролю затрат, результатів виробництва, співставлення фактичних витрат з плановими, фінансовими результатами від реалізації продукції всемірного стимулювання кращих результатів роботи.

В цих умовах виникли внутрішньогосподарські розрахункові чеки, застосування яких стало початком удосконалення внутрішньогосподарських розрахунків. Основне призначення чекової форми розрахунків встановлення економічно вірних, простих і зрозумілих взаємовідносин всередині господарства - між виробничими підрозділами і правлінням господарства, підрозділів між собою. Внутрішньогосподарські розрахункові чеки, не дивлячись на те, що далеко не всі економісти їх схвалюють, на мою думку, знайдуть своє місце в системі управління сільськогосподарськими підприємствами.

В сучасних умовах кооператив "Батьківщина" Котелевського району Полтавської області протягом багатьох років застосовує внутрішньогосподарські розрахункові чеки. Впровадження цього заходу при одночасному продуманому керівництві господарством, правильній організації збуту продукції дало можливість значно підвищити економічні і виробничі показники, покращити фінансовий стан господарства, зробити стабільною оплату праці працівників господарства. Розрахункові чеки, які застосовують окремі

сільськогосподарські підприємства, в тому числі, і в кооперативі "Батьківщина" не змінюють економічної основи взаємовідносин між керівництвом підприємства і виробничими підрозділами і підрозділів між собою, а також відносини сільгоспідприємств з членами колективу, працівниками господарства.

Висновки. Внутрішньогосподарський розрахунок — це важливий захід контролю за виробничими процесами, виконанням виробничої програми підрозділами підприємства, зниженням собівартості продукції, підвищенням прибутковості його галузей.

За рахунок одержаних доходів підприємство виділяє кошти для капітальних інвестицій, забезпечення поточних потреб, підвищення рівня оплати праці.

Як показує досвід роботи передових сільськогосподарських підприємств вирішення цього питання можливе за рахунок збільшення виробництва продукції сільського господарства, яка користується попитом, зниження собівартості цієї продукції, правильної організації збуту продукції за реальними цінами, раціонального використання наявних засобів виробництва, обігових коштів, фінансових ресурсів.

В вирішенні цих завдань важливим заходом може стати впровадження в системі управління сільськогосподарським підприємством внутрішньогосподарського розрахунку з застосуванням розрахункових чеків. Простота цього заходу в тому, що він, як правило, не вимагає додаткових витрат підприємству, а складність його в тому, що для цього потрібно переучити спеціалістів і керівників підрозділів, підготувати їх по-новому розуміти і вирішувати питання господарської діяльності.

На підставі досвіду сільськогосподарських підприємств, які давно використовують цей метод управління, розробити Положення про застосування внутрішньогосподарських розрахункових чеків, організувати вивчення такого досвіду спеціалістами, керівниками підрозділів і бухгалтерії підприємства.

Основою внутрішньогосподарського розрахунку є планування виробничої діяльності підрозділів.

Продовжувати вивчати досвід застосування внутрішньогосподарського розрахунку в кооперативі "Батьківщина" Котелевського району Полтавської області, або в інших підприємствах, які застосовують розрахункові чеки.

Впровадити форми реєстрів обліку і документів, які необхідні при впровадженні чекової форми контролю.

Важливим питанням внутрішньогосподарського розрахунку є визначення розрахункових показників роботи виробничих підрозділів.

В кооперативі "Батьківщина" Котелевського району в сучасних умовах рільничі бригади, тваринницькі ферми і інші підрозділи займаються лише виробництвом продукції, а функції збуту продукції на них не покладені. На нашу думку – це оптимальний варіант в сучасних умовах.

Ефективність роботи сучасних організаційно-правових форм аграрних підприємств у значній мірі залежить від економічних відносин, які складаються між працівниками і власниками підприємств.

Госпрозрахункові відносини у сучасних агроформуваннях повинні залежати від повноти використання власності, від цілісності виробничих структур, які могли б поєднати інтереси власників та потреб ринку.

Література.

1. Галич О.А. Внутрішній економічний механізм підприємства. Курс лекцій. - П.: 2005. – 299 с.
2. Матеріали конференції професорсько-викладацького складу по результатах дослідницької роботи за 2006 рік (18-19 квітня 2007 р.). Факультет економіки та менеджменту. – Полтава: РВВ ПДАА, 2007. – 140 с.
3. Фесенко Д.М. Внутрішньогосподарський розрахунок і застосуванням розрахункових чеків (методичний посібник). - Полтава, 2002. – 62 с.
4. Іванота П.В., Левченко З.М. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік у виробничих підрозділах сільськогосподарських господарюючих суб'єктів: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с.

УДК 336.274.2 : 338.43

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОГОВІРНУ ДИСЦИПЛІНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Черненко А.В., ст. викладач, Полтавська державна аграрна академія

Обґрунтовано ефективність ведення договірної дисципліни в управлінні дебіторською заборгованістю. Проаналізовано стан дебіторської заборгованості сільськогосподарських підприємств України. Визначені напрямки покращення розрахунково-платіжної дисципліни.

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| <i>Амбросов В.Я.</i> Роль власності у дохідності сільськогосподарських товаровиробників | 3 |
| <i>Маренич Т.Г.</i> Інформаційне забезпечення агропромислового виробництва | 9 |
| <i>Макаренко А.П., Аранчій В.І.</i> Аграрна політика держави щодо управління зовнішньоторговим оборотом молочно-м'ясної продукції за вимогами світової організації торгівлі (СОТ) | 15 |
| <i>Бутко М.П., Шевченко О.М.</i> Молочна промисловість Чернігівської області: стан, проблеми і перспективи | 23 |
| <i>Мармудь А.О.</i> Інвестиційне забезпечення фінансового лізингу | 32 |
| <i>Бондар В.В., Холодницька А.В.</i> Формування державної політики щодо організації сільськогосподарської продукції в умовах вступу до СОТ | 35 |
| <i>Верига Ю.А., Левченко З.М.</i> Організація фінансової звітності за сегментами | 43 |
| <i>Аранчій Д.С.</i> Стан і тенденції розвитку м'ясопродуктового підкомплексу України | 48 |
| <i>Балюк В.А.</i> Соціальна та фінансова відповідальність роботодавця | 54 |
| <i>Безкровний О.В.</i> Сучасні напрямки удосконалення державного соціального страхування працівників аграрних підприємств | 58 |
| <i>Березницький Є.В.</i> Сутність економічної ефективності аграрного виробництва та її особливості в розвитку молочного скотарства | 65 |
| <i>Бечко П.К., Бечко В.П.</i> Стан та перспективи забезпечення сільськогосподарських підприємств оборотними засобами | 71 |
| <i>Білик Т.М.</i> Інформаційно-консультаційна діяльність з облікового забезпечення: історичний аспект | 79 |
| <i>Бойко А.М.</i> Наукові засади системного підходу | 85 |
| <i>Ботвіна Н.О.</i> Зовнішньоекономічні чинники формування конкурентоспроможності аграрних підприємств | 90 |
| <i>Войтюк А.В.</i> Кредитне забезпечення підприємств АПК України | 93 |

| | |
|---|-----|
| Федоткіна О.Ю. Використання золота як інвестиційного активу в умовах фінансових криз | 408 |
| Харченко Н.В. Формування і проведення дивідендної політики підприємств в Україні | 415 |
| Ходаківська Л.О. Застосування внутрішньогосподарського розрахунку в сільськогосподарських підприємствах | 420 |
| Черненко А.В. Дебіторська заборгованість та її вплив на договірну дисципліну сільськогосподарських підприємств | 426 |
| Чумак В.Д. Особливості формування ліквідаційного балансу | 431 |
| Шведюк В.А., Воюєва Ю.А. Місце фермерських господарств на ринку сільськогосподарської продукції | 435 |
| Шейко С.В. Філософсько-освітянські основи реформування вищої школи | 438 |
| Юрчишена А.В. Галузеві особливості розподілу поточних витрат на підприємствах харчової промисловості | 446 |